

מעילה ח

מעשה המעילה בעוף

רש"י (ד"ה חטאת) אפילו אם נהנה ממנה מחיים, כגון שמכרה דהוציאה לחולין. אבל הפי' קדמון כתב דמשכחת לה מעילה מחיים כגון שנטל מנוצתה. ויל"ע למה רש"י לא פירש כן. והקרי"א (ד"ה רש"י) הק' הלא חטה"ע יש בה קדוה"ג, ותנן להלן (יט:) שקרבן אינו יוצא לחולין ע"י מעילה.

והתקנת עזרא (ברד"ה חטאת) צידד לחלק בין עוף ובין זבח, שהרי דרשינן להלן מאיל האשם, ואולי דוקא זבח דחמירא קדושתו [ע"י זבחים פט.], והרי הרמב"ם (פ"ו ה"ה) כתב יראה לי שדין המנחות והעופות והנסכים וכלי שרת כדין הבהמה עכ"ל, וא"כ י"ל דרש"י מחלק בין עוף ובין זבח.

והתקני' דן לומר עוד שסובר כשיטות שהובאו במאירי (קידושין נה.) שאם נותן אפילו בהמת קרבן לחבירו בדרך הוצאה, יצא לחולין, והא דאמרו שאין הקרבן יוצא לחולין הוא רק במעילה של הנאה – שמשתמש בו בדרך רכיבה או גזירה.

ועי"ל דאין כוונתו שהעוף באמת יצא לחולין, אלא כיון שהמועל עשה מעשה של הוצאה לחולין, אע"פ שלא הועיל בעוף להוציאו לחולין, עדיין חשיב מעשה מעילה, והתקני' כבר הביא שזוהי דעת הרמב"ם [אבל הרשב"א חולק].

הוכשרה להפסל

א] כתבו רש"י ורגמ"ה שניתוסף בה קדושה, ומבו' מדבריהם דמליקה מקדשת את העוף, ומה"ט העוף יכול ליפסל בטבוי", מחו"כ ובלינה. ויש לבאר ע"פ דברי הגרי"ז [ח"י זבחים (כ:), וחי' מנחות (ט.), יג.] ששחיטה וקמיצה מקדשים אותו להיות קרבן, ומקמי הכי הוי רק קדושת הגוף בעלמא ולהכי פסול יוצא הוא דוקא אחרי קמיצה שבוה נתקדש להיות קרבן.

אבל הרמב"ם בפיה"מ פירש באופ"א. וז"ל הוכשרה – ענינו שהיא מוכנת ומזומנת להפסל מטבול יום וכו' וכן הבן כי כל מ"ש בפרק הזה 'הכשר' ר"ל הכנה לדברים שעתידים לזכור אותם לא ענין הכשר טומאה הנזכר בכל מקום עכ"ל. ופירושו יותר מתאים עם פירוש מילת 'הכשר' בשאר דוכתי.

ב] השפ"א (בד"ה נמלקה) הק' דאין מובן הלשון דמשמע דניתוסף ע"י המליקה קדושה טפי למיפסל בטבול יום הא קודם מליקה לא שייך ב' קבלת טומאה א"כ אין זה מצד תוספת קדושה של המליקה ואפשר לפרש דנ"מ אי שחטה אחר ההקדש בחוץ דאיה מקבלת טומאה מטבול יום דעדיין אין עלי' שם קדשים להיות נפסל בטבול יום וכו' מיהו באמת צ"ע הטעם למה לא יהי' דין קדשים עלי' אפי' קודם המליקה לענין טומאה.

והגר"ח [סטנסיל החדש בד"ה נמלקה] והגר"ז [ח"י זבחים טז.] תירצו אמאי בעינן לתוספת קדושה, ולא משום דבע"ח אינו מקב"ט, דבהמה היתה יכולה לקבל טומאה מחיים מחמת חיבת הקודש, והטעם שאינו מקב"ט הוא משום דעדיין אין בו חיבה"ק, משום דעדיין לא הותחל הקרבנות. וחיבת הקודש שייך בקרבן רק מאז שנתקדש להיות קרבן, ולא קודם מליקתו או שחיטתו.

וכל זה יתכן רק לפי הכרעת הגרי"ז שם דהא דבע"ח אין מקב"ט מחיים הוא משום דלא הוי אוכל, לכן אפשר לדון שיקבלו טומאה מחמת חיבה"ק, דמשוי ליה אוכלא. אבל אי נימא דהא דאינם מקב"ט מחיים הוא דין – שלא שייך טומאת אוכלין על בע"ח, אפילו אם הוא אוכל [ע"י תוס' חולין קכח. ד"ה בהמה], פשיטא שלא מהני חיבה"ק להכשירו לקבל טומאה.

היתר זריקה ושחיטה בחטאת העוף

תוס' (ד"ה הוזה) סוברים ששייך גם היתר זריקה והיתר זריקה בעופות, וכן מבו' בתוס' יבמות (לג. ד"ה אלא). אבל התוס' הרא"ש שם (ד"ה אלא) כתב היתר זריקה שנינו היינו דוקא בזבחים דאית בהו קבלת הדם, וכן מוכח בפ"ק דפסחים דלא אמרינן כל

העומד ליזרק כזרוק דמי אלא אחר שנתקבל הדם בכוס אבל בעוף מליקה והמצאה [או "הרצאה"] כאחת הם ולא שייך בהו היתר זריקה שנינו עכ"ל.

ובתוס' בזבחים (סו: סד"ה ואלא) מבוי דדנו רק על היתר שחיטה, ולא על היתר זריקה. וביאר המקד"ד (סי' ז' סק"ה) דכיון דהזאת העוף נעשית עם הבשר, אין להחשיב הבשר עומד לאכילה, ועי"ל כסברת התו' הרא"ש הנ"ל.

והתו"י ביבמות תירץ בשם ר' נתנאל בזה"ל דאף כי אמרינן היתר זריקה שנינו להוציא מידי מעילה, היינו דוקא בבהמה דדכותה בחולין שריא משום השחיטה, אבל מליקת עוף דדכותה בחולין אסירא משום נבילה גם הכא לא נפקא מידי מעילה עכ"ל.

איסור אכילה קודם מיצוי

"הא איסורא איכא ואמאי". הק' הקר"א (ד"ה דתני רב) והשפ"א (ד"ה מעילה) למאן דתני להלן הוזה דמה, משום דמיצוי לא מעכב, למה הגמ' לא תירצה שאסור לאכול משום שעדיין לא מיצה. והקר"א דן בזה אם אסור לאכול קודם מיצוי או לא. אבל השפ"א לא חזר מדין זה, ונקט שאסור לאכול קודם מיצוי, ותירץ דהסוגיא כמ"ד מיצוי מעכב, וא"כ כוונת המשנה היינו מיצוי, אבל אי תני הוזה, צ"ע.

ובקר"א מבוי שאם הוא מדין שירים אין בו איסור, דסובר הקר"א שמותר לאכול בשר קודם שפיכת שירים, אבל אם הם מתנה נוספת בקרבן [אף שאינו מעכב] אסור לאכול קודם, אבל נראה דהא דהשפ"א נקט שיש איסור קודם מיצוי הוא אפי' אם הוי מדין שירים, שהרי השפ"א בזבחים (יג. ד"ה יכול) הוכיח מסוגיא דהתם דאסור לאכול בשר קודם שפיכת שירים.

וברש"י ורגמ"ה בסוגיין משמע כחידוש הקר"א והשפ"א, שאסור לאכול הבשר קודם המיצוי. שכתבו (בד"ה אינו מעכב) דיצא מידי מעילה ע"י הזאה לחוד משום שנעשית מצותו. ולא כתבו נוסח זה בכולה מכילתין, אלא שיציאת הבשר מידי מעילה הוא משום שהותר לכהנים. ומשמע כמש"כ האחרונים, דהכא אי אפשר לומר שהותר באכילה, שהרי עדיין לא מיצה דמה, ואסור באכילה קודם מיצוי, ואפ"ה יצא מידי מעילה משום שקיים עיקר הקרבנות, דהיינו ההזאה.

בדין פר שהיה כבר בעופות

התוס' (ד"ה אמר) הק' היכי משכחת לה יוצא בעופות שהזריקה מרצה עליו, ותירצו דכל הדם נתאסף בצואר ושוב יצא, א"נ שיצא מקודם, אבל חתך הבשר שהשמונית לא תתערב, ולא ברירא הגירסא בדבריהם.

והשטמ"ק והצ"ק גרסו בתוס' שחתך הבשר עד העצם קודם מליקה, שאם חתך עם העצם, היה חשיב מחוסר אבר. אלא מייירי שחתך עד העצם [כדאיתא בזבחים כו.], ואין זה פוסל בעופות, שאין תמות וזכרות אלא בבהמה, ולא בעוף. והקר"א והרש"ש (בתד"ה אמר) הק' עליהם, שאפילו בבהמה כשרה בכה"ג, דלא חשיב מום אא"כ חותך מן העצם. אמנם, השטמ"ק (זבחים כו. אות ג') כתב שאי אפשר לחתוך בהמה עד העצם קודם שחיטה, דנפסל משום מום עובר. וכנראה שזהו גם דעת השטמ"ק והצ"ק בתוס' דידן, דבבהמה בכה"ג פסול משום מום עובר, אבל בעוף כשר אע"פ שחתך עד העצם, כיון שאינו נפסל במום.

אבל החק נתן פירש דחתך עם העצם, אבל אחר מליקה, ואע"ג דהוי מחוסר אבר כשר, שאין מחוסר אבר פוסל אלא קודם מליקה. וכן פירש המקד"ד (סי' לד סק"ב). ואע"ג דבבהמה, אם הומם קודם קבלה, פסול משום שאינו הפר שהיה כבר (זבחים כה:), אבל בעוף כשר בכה"ג. והמקד"ד כתב שני טעמים לזה: חדא, מחוסר אבר בעוף לא הוי פסול מום, אלא הוא פסול חדש, ופסול פר שהיה כבר הוא רק במום, ולא בשאר פסולים. ועוד, עוף א"צ קבלה, ופסול של פר שהיה כבר רק שייך עד שעת קבלה. ובחי' הגר"ח על הש"ס החדש (חולין כא:) נקט ג"כ דעוף אינו נפסל מדין פר שהיה כבר, כיון שאין בו דין קבלה.

מיצוי חטאת העוף מעכב

א] הפירוש קדמון (בד"ה בשלמא) כתב דמיצוי הוא עיקר החטאת, ולעיל כתב שהוא במקום זריקה דבהמה, והיינו שהוא עיקר המתנה כמו הזאה, אבל הרמב"ם פסק כמ"ד מיצוי מעכב, ואפ"ה פסק [בפשטות] דסגי בהזאה להוציא מידי מעילה [ועי' להלן]. עכ"פ, ברור דסובר הרמב"ם דעיקר הזריקה הוא הזאת הדם, והמיצוי הוא רק מעכב, ולא הוי עיקר המתיר.

ב] שיטת הרמב"ם – הרמב"ם (פי"ז מעה"ק הי"ז) כתב דמיצוי חטה"ע מעכב, וכמ"ד דתני רב מיצה דמה. ואילו בהל' מעילה (פי"ב הי"ו) כתב דחטה"ע יצא מידי מעילה משהוזה דמה. וסתר משנתו, דהא כיון דמיצוי מעכב, אינו יוצא מידי מעילה עד שעת מיצוי.

והלח"מ בהל' מעה"ק הק' כן, וצידד לומר דאע"ג דמיצוי חטה"ע מעכב, אבל כדי להוציא מידי מעילה סגי בהזאה. והא דתני רב מיצה דמה הוא כדי להעמיד שאר הדינים של המשנה – פיגול נותר וטמא. והרמב"ם לא הוצרך לפסוק דאינו חייב בפנו"ט עד שעת מיצוי, דפשיטא הוא כיון דבעינן קרבו מתיריו, ולא קרבו מתיריו עד שעת מיצוי כיון דמיצוי מעכב, אבל הלח"מ נתקשה מהיכ"ת לרמב"ם לחלק בכך.

ובחי"ה הגר"ח על הש"ס ביאר ע"פ יסודו דמעילה תלוי בנעשית מצותו. והוסיף לחדש ע"פ הסוגיא דזבחים (נב.), דשפיכת שירים ומיצוי חטה"ע, אפילו למ"ד שהם מעכבים, אינם שייכים לכפרה של הקרבן. אלא כפרת הקרבן נתקיים בזריקה לחוד, והשירים הם רק מעכבים את כפרת הזריקה, וע"י שפיכת שירים, כפרת הזריקה חלה בקרבן. וא"כ, עיקר הקרבת הקרבן נעשה בהזאה לחוד וכבר יצא מידי מעילה, אע"ג שלא נגמר דינו של הקרבן עד המיצוי.

והגר"ח הוסיף לבאר באופ"א קצת, שלא יצא מידי מעילה בשעת הזאה, שעדיין לא נעשית מצותו. אבל אם מיצה לבסוף, למפרע יצא מידי מעילה משעת הזאה, שהכפרה נגמרת בשעת הזאה בתנאי שהוכשר בסוף. ואת"ש דתני רב מיצה דמה, דלא יצא מידי מעילה אא"כ מיצה לבסוף. אבל הרמב"ם מייירי היכא שגמר כל מצוות הקרבן, ואז יצא מידי מעילה משעת הזאה, ודפח"ח.

ובספר מנחה שלימה ביאר ע"פ דרכו דסגי שיש זריקה המברר הבשר לחלק הדיוט, ולהכי סגי בהזאה דהוי זריקה המתרת אף דאכתי לא הותר, וכמשנ"ת במ"ד היתר זריקה או שחיטה, והכא נתבאר שגם לריו"ח דהיתר אכילה, ל"ב היתר אכילה ממש, אלא זריקה המביאה לידי היתר אכילה.